

عنوان مقاله:

بررسی ادرار

مرجع:

کتاب خلاصه الحکمة صفحات ۶۴۰ - ۶۵۱

تألیف محمد حسین عقیلی خراسانی

تصحیح آقای اسماعیل ناظم

انتشارات اسماعیلیان

۸۵

تهیه و تنظیم:

دکتر فاطمه نجات بخش

« بنام خدا »

یکی از مواردی که تا حد زیادی می تواند به تشخیص بیماری ها کمک کند، ادرار یا همان بول است.

بول در طب سنتی اسامی دیگری نیز دارد که یکی از آن تفسره است زیرا تفسیر کننده حالت های بدن است و دلیل نیز نامیده می شود زیرا حالتهای بیمار را به پزشک نشان می دهد تا بتواند در مورد معالجه تصمیم بگیرد.

قاروره ظرفی شیشه ای است که ادرار را در آن جمع می کنند و عملاً و بصورت مجازی ادرار را، قاروره هم می نامند.

در بدن چهار هضم وجود دارد که عبارتند از:

۱ - هضم اول: معدی ۲ - هضم دوم: کبدی ۳ - هضم سوم: عروقی ۴ - هضم چهارم: بافتی

که ادرار در واقع مواد زائد ناشی از هضمهای دوم تا چهارم است که تا وقتی که از مجرای آلت دفع نشده نام ادرار بخود نمی گیرد، وقتی از آن خارج شد نام ادرار یا بول می گیرد.

ادرار به چند چیز دلالت می کند:

۱ - غذای مصرف شده که فرضاً مصرف سبزیجات، زعفران، فلوس، به ترتیب رنگ ادرار را سبز، زرد و قرمز می کنند. ۲ - اندامهای گوارشی که مهمتر از همه کبد است. فرضاً سفیدی ادرار به خودی خود نشانه سردی کبد است. ۳ - اوضاع اعضای دیگر به واسطه اندامهای گوارشی. برای مثال از سفیدی ادرار متوجه می شویم کبد سرد است و به واسطه سردی کبد متوجه می شویم شخص درد مفصلی نوع سرد هم دارد.

ادرار از ۲ قسمت تشکیل شده است:

۱ - قسمت رقیق که از نوشیدنیها بوجود آمده است. ۲ - رسوب که مواد زایدی است که به دلیل نداشتن خاصیت غذایی از غذا جدا شده و ممکن است در ظرف ادرار ته نشین شود یا معلق بماند و یا روی ادرار شناور شود.

زمان گرفتن نمونه ادرار:

صبح ناشتا بعد از خواب متعادل بدون اینکه شخص بیخوابی کشیده باشد بهترین زمان نمونه گیری است.

باید توجه داشت که بعضی از اقدامات مشخصات ادرار را تغییر می دهند و لازم است قبل از نمونه گیری این اعمال انجام نشده باشد.

این اعمال عبارتند از:

ورزش، فصد، حجامت، ماساژ، حنا گذاشتن، نزدیکی و...

بهترین نور برای بررسی ادرار، نور طبیعی است اما گاهی به ناچار مجبور می شویم در افرادی که همیشه شب کار هستند و روز می خوابند، نمونه ادرارشان را شب بعد از بیدار شدن از خواب گرفته و بررسی کنیم. در مورد کسانی هم که دائم روزه دار هستند می توان این کار را انجام داد.

اما اگر شب کاری یا روزه داری یک امر موقت باشد، در این حالت ادرار برای بررسی وضعیت فرد قابل اعتماد نیست.

مشخصات ظرف جمع آوری ادرار:

۱ - شیشه سفید صاف بلوری شفاف.

۲ - به شکل مثانه یا بالون ته گرد باشد که رسوب طبیعی بتواند ته آن جمع شود و رسوب غیر طبیعی پراکنده شود.

۳ - اندازه آن متوسط باشد. اگر کوچک باشد و تمام ادرار در آن جا نشود نمی توان به مشخصات آن استدلال کرد و اگر خیلی بزرگ باشد نیز ادرار ته ظرف جمع می شود و باز هم نمی توان مشخصات واقعی ادرار را متوجه شد.

باید اندازه ای باشد که تمام ادرار در آن بگنجد و مقداری هم سرش خالی بماند که بتوانیم ادرار را حرکت دهیم.

اگر ظرف کوچک باشد: الف: به علت تراکم ادرار در ظرف، رنگ آن طبیعی نیست. ب: امکان به سرعت جدا شدن مواد جامد وجود ندارد. ج: وقتی قسمت بالایی پر شود روی قسمت پائینی سایه می اندازد.

۴ - وسط زیر ظرف، برآمدگی به طرف داخل نداشته باشد زیرا باعث جدا شدن اجزای ادرار می شود.

۵ - شیشه ظرف بسیار ضخیم نباشد چون در این صورت حالت ذره بین ایجاد کرده و در ضمن در حرکت هم مشکل ایجاد می کند و تموج ادرار غیر طبیعی می شود.

۶ - ظرف باید تمیز و بدون جرم باشد تا ادرار را بتوان به خوبی ملاحظه نمود. برای این کار لازم است شیشه با آب مقطر شسته شده تا رسوب آب بر آن جرم ایجاد نکند و در حالت وارونه به طور طبیعی خشک شود و برای خشک کردن آن از دستمال استفاده نشود تا پرز روی ظرف برجای نگذارد.

۷ - نمونه باید در دمای متعادلی نگهداری شود.

۸ - نمونه باید حرکت نداشته باشد زیرا حرکت ایجاد حباب و کف روی ادرار می کند.

۹ - نمونه زیاد نماند و به زودی بررسی شود.

طریقه بررسی ظرف ادرار:

۱ - قدما برای دست راست احترامی خاص قائل بودند لذا توصیه می کنند که ظرف ادرار با دست چپ گرفته شود.

۲ - از سایه خود یا سایر اشیاء دور نگهداشته شود و مواظب باشیم عکس لباس یا سایر اشیای رنگی داخل ادرار نیفتد.

۳ - در نور طبیعی بررسی شود اما زیر نور مستقیم آفتاب هم نباشد چون آفتاب و شیشه حالت ابرمانندی در ادرار ایجاد می کنند.

۴ - ادرار در حال حرکت نباشد زیرا در زمان حرکت رسوب با قسمت شفاف مخلوط می شود.

۵ - حداکثر ظرف شش ساعت از زمان گرفتن ادرار، نمونه باید بررسی شود چون اگر هوا گرم باشد رنگ آن تغییر می کند و رسوب آن تحلیل می رود و اگر هوا سرد باشد کف روی ادرار از بین می رود و ادرار غلیظ می شود و نیز هر چه زمان بیشتر می گذرد به دلیل حل شدن حبابها مواد بیشتری ته نشین می شوند و روی ادرار فقط آب خالص می ماند و زیر آن کدر می شود.

۶ - حداقل یک ساعت نمونه بماند و سپس بررسی شود تا رسوب آن فرصت ته نشین شدن داشته باشد.

تبصره: بطور کلی مدت زمان ماندن ادرار قبل از بررسی تحت شرایط دمایی هوا، فصل، زمان، وضعیت فرد و... متفاوت است و در مجموع می توان گفت باید به اندازه ای که رسوب جدا شود صبر کنیم.

چیزهایی که در ادرار تغییر ایجاد می کنند:

۱ - خوراکی‌ها و نوشیدنی‌ها: سبزیجات، زعفران، فلوس و مری بترتیب رنگ ادرار را سبز، زرد، قرمز و سیاه می‌کنند.

نوشیدنی‌های رنگی رنگ ادرار را به رنگ خود درمی‌آورند و غلظت آن را نیز تغییر می‌دهند.

۲ - اعمال بدنی: الف - حنا بستن بخصوص در افرادی که پوست بدنشان نازک است و بخصوص که مدت زیادی روی پوست مانده باشد، رنگ ادرار را قرمز می‌کند، اما وجه افتراق آن با خون این است که ادرار را غلیظ نمی‌کند اما خون در ادرار غلظت ایجاد می‌کند.

ب - روزه‌داری، بی‌خوابی، نگه‌داشتن ادرار، رنگ ادرار را زرد و قرمز می‌کند و اکثر اوقات بعد از بیداری زیاد رنگ ادرار سفید و کدر می‌شود و دلیل سفیدی این است که حرارت که باعث به وجود آمدن رنگ ادرار است تحلیل می‌رود و دلیل کدورت این است که به علت بیداری، غذا خوب هضم نمی‌شود و اجزای غلیظ آن در ادرار دفع می‌شود.

پزشک در این حالت باید هوشیار باشد و سفیدی رنگ ادرار را دلیل پیش‌آگهی خوب بیماری قرار ندهد.

ج - بعد از نزدیکی با انزال یا بی‌انزال، ادرار گرم می‌شود و به نظر چرب می‌آید. و رسوبی شبیه نخ در ادرار ایجاد می‌شود.

علت گرم شدن ادرار هجوم خون به سمت اعضای ادراری تناسلی و علت رسوب ریسمانی وجود مزی در صورت عدم انزال یا بقایای منی در صورت انزال است.

د - اسهال، استفراغ، ورزش و حرکات سنگین هر کدام به نحوی ادرار را تغییر می‌دهند.

توضیح دو نکته به نظر ضروری است:

۱) به طور متوسط ۱۲ ساعت طول می کشد تا غذا هضم و جذب کامل پیدا کند و ادراری که از آن تشکیل می شود نماینده و گویای آن هضم باشد. اگر چند ساعت بعد از غذا در حالی که هنوز ۱۲ ساعت نشده است نمونه گرفته شود، ادرار کمرنگتر است چون هنوز هضم کامل پیدا نکرده است و اگر بلافاصله بعد از غذا نمونه گرفته شود این نمونه برای این غذا نیست و از غذاهای قبل از آن تشکیل شده است.

البته استثنایی هم وجود دارد که دیابت است و در آن بدلیل گرم بودن مزاج کبد و کلیه خیلی سریع آب جذب می شود.

۲) شب قبل از نمونه گیری گرسنه و یا با شکم پر نخوابد بلکه کمتر از حد عادی غذا بخورد زیرا هر دوی این حالتها ادرار را تغییر می دهند.

۳ - حالت های روحی مثل خشم و غضب، ترس، شادی و... هر کدام به طریقی ادرار را تغییر می دهند.

۴ - به دلیل توجه طبیعت به جانب دیگر ادرار تغییر می کند مثلاً در بیماری های گرم انتظار داریم ادرار زرد باشد. اما گاهی به دلیل گرایش طبیعت به سمت دیگر غیر از ادرار، ادرار سفید می شود.

افتراق ادرار انسان از سایر چیزها:

۱ - مایعات: آب عسل، سنکنجبین، زعفران، آب گلرنگ، آبکامه و آب گاه چیزهایی هستند که ممکن است با ادرار اشتباه شوند.

وجوه افتراق:

الف - ادرار را هرچه نزدیکتر بیاوریم غلیظتر و هرچه دورتر ببریم صافتر به نظر می آید بر عکس مایعات دیگر.

ب - در ته ظرف سنکنجبین و آب عسل، آلودگی ای شبیه عسل وجود دارد و چیزی شبیه ابر وسط شیشه وجود دارد و کف آب عسل زرد است.

ج - رسوب ادرار وسط شیشه و رسوب آبکامه در یک طرف شیشه جمع می شود. رسوب ادرار متحرک است اما در آبکامه چیزی شبیه ابر وسط شیشه وجود دارد.

۲ - ادرار حیوانات:

ادرار الاغ غلیظتر و سفیدتر از ادرار انسان مانند روغن ذوب شده است و ادرار چهارپایان و اسب شبیه ادرار الاغ ولی از آن صافتر است و به نظر می رسد نصف بالای آن صاف و نصف پائین آن کدر است.

ادرار شتر زرد مایل به کبودی و بدون کف است و وسط آن چیزی شبیه پنبه زده شده وجود دارد.

ادرار گوسفند مایل به زردی و شبیه ادرار انسان است اما قوام ندارد و رسوب آن مانند روغن یا مانند رسوب روغن است و هرچه غذای بهتری خورده باشد ادرارش صافتر است.

ادرار آهو شبیه ادرار گوسفند و انسان است اما بدون قوام و بدون رسوب است و به علت حرارت مزاج و سرعت حرکات از ادرار گوسفند صافتر است.

دلالت ادرار بر اعضاء:

ادرار بیشتر از همه بیان کننده اوضاع کبد و عروق و اعضائی است که در آنها عبور می کند یعنی کلیه و مثانه. بعد از آن نشان دهنده اوضاع قلب و معده و طحال و در نهایت مبین احوال سینه و مغز و مفاصل است.

ادرار اطفال:

در کودکان ۷ سال به بالا می توان به مشخصات ظاهری ادرار استدلال کرد اما زیر ۷ سال به خصوص هرچه سن کمتر باشد ادرار قابل اعتماد و قابل استدلال نیست به خصوص زیر یک سال که طفل فقط شیر می خورد. علت این امر دو چیز است:

۱- ضعف طبیعت و تغذیه با شیر که باعث می شود نتواند مواد رقیق را از سایر مواد جدا کند.

۲- غلبه سردی و رطوبت بر بدن اطفال که باعث می شود ادرار ایشان کمرنگ تر باشد.

مواردی که در ادرار مورد ارزیابی قرار می گیرند:

۱ - رنگ ۲ - قوام (رقت و غلظت را شامل می شود) ۳ - میزان شفافیت ۴ - رسوب ۵ - مقدار
۶ - بو ۷ - کف

بعضی طبیبان دو مورد لمس و طعم را هم بررسی می کردند اما شیخ الرئیس و سایر متأخرین بدلیل نجاست، این دو مورد را بررسی نمی کردند.

اموری که از ادرار می توان به آنها رسید:

۱ - پیش آگهی ۲ - نوع بیماری ۳ - مدت بیماری ۴ - محل بیماری

۱ - پیش آگهی: رنگ و رسوب طبیعی ادرار نشان دهنده پیش آگهی خوب و رنگ و رسوب غیرطبیعی، بخصوص هرچه غیر طبیعی تر باشند مانند ادرار سیاه نشان دهنده پیش آگهی بد هستند.

۲ - نوع بیماری: رنگ ادرار تا حدی می تواند طبیعت بیماری را مشخص کند فرضاً ادرار زرد نشان می دهد بیماری صفراوی است اما این کلی نیست و گاهی به دلایلی در بیماری صفروای، ادرار سفید است.

۳ - مدت بیماری: اگر ادرار خیلی زود به حالت طبیعی برگردد نشان می دهد بیماری بزودی بهبود می یابد و برعکس.

۴ - محل بیماری: فرضاً نوع رسوب در بیماری های کلیه و مثانه متفاوت است و یا اگر خون در ادرار وجود داشته باشد بسته به روشن یا تیره بودن آن می توان تشخیص داد منشاء خون از مجاری تحتانی یا فوقانی است.

ضررهای ادرار نکردن به موقع:

۱- احتباس ادرار ۲- ایجاد فیستول و مجاری جدید که به مناطق غیر طبیعی سر باز می کنند.

۳- تشکیل شن و سنگ کلیه و مثانه

نگهداشتن ادرار به سه دلیل رنگ ادرار را نیز تغییر می دهد:

الف - قسمت رقیق از رونه ها ترشح شده و غلیظ آن باقی می ماند.

ب - به دلیل تندی که ادرار دارد، توقف آن در مثانه باعث می شود رطوبات مثانه ذوب شده و با

ادرار دفع شود.

ج - به علت ماندن ادرار در مثانه و تأثیر حرارت روی آن، رنگ و وضعیت ادرار تغییر می کند.